فصلنامهٔ پژوهش‌های پولی_ بانکی
سال چهاردهم، شمارهٔ ۴۹، پاییز ۱۴۰۰
صفحات ۵۳۵_ ۵۶۰

مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی بانک‌ها در ایران

علیرضا عرفانی [*] **صدیقه محمدمرادی** [†]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۷

چکیده

هدف این پژوهش بررسی نقش مسئولیت اجتماعی در عملکرد مالی بانک‌های ایران است. در این پژوهش، ابتدا شاخصی کمّی از ترکیب نُه نماگر نظام بانکی ساخته شد. انتخاب نماگرها به‌گونه‌ای انجام شد که مسئولیت اجتماعی نظام بانکی کشور در قبال سهامداران، مشتریان، وام‌گیرندگان، تولیدکنندگان، جامعه، و دولت را پوشش دهند؛ سپس، تأثیر این شاخص در عملکرد مالی (بازده دارایی‌های) ۱۱ بانک منتخب کشور شامل ۳ بانک دولتی، ۳ بانک نیمه‌دولتی (خصولتی)، و ۵ بانک خصوصی در بازه زمانی ده‌ساله (۱۳۸۶-۱۳۹۵) و با استفاده از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM) موردبررسی قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که اولاً، میانگین شاخص مسئولیت اجتماعی برای بانک‌های خصوصی ۰/۲۶، برای بانک‌های دولتی ۰/۲۸، و برای بانک‌های نیمه‌دولتی ۰/۳۱ بوده است. لذا، بانک‌های نیمه‌دولتی بیشترین مسئولیت اجتماعی و بانک‌های خصوصی کمترین مسئولیت اجتماعی را انجام داده‌اند. دوم، رابطهٔ مثبت و معناداری بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی بانک‌های تحت بررسی وجود دارد؛ به‌طوری‌که با ایفای نقش مسئولیت اجتماعی بالاتر، عملکرد مالی بانک‌ها بهبود می‌یابد؛ سوم، این رابطه در بانک‌های دولتی و نیمه‌دولتی قوی‌تر از بانک‌های خصوصی است؛ به‌طوری‌که با افزایش نقش مسئولیت اجتماعی، عملکرد مالی بانک‌های دولتی و نیمه‌دولتی با شدت بیشتری بهبود می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: مدل پانل، مدل GMM، نظام بانکی ایران.
طبقه‌بندی JEL: C13، C23، G21، G34

[*] استاد گروه اقتصاد دانشگاه سمنان (نویسندهٔ مسئول)؛ aerfani@semnan.ac.ir
[†] دانش‌آموختهٔ کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشگاه سمنان؛ s.m.moradi100@gmail.com

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

۱ مقدمه

مسئولیت اجتماعی شرکت، در یک تعریف ساده، شامل مسئولیت‌هایی می‌شود که شرکت‌های تجاری در مقابل جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کنند، بر عهده دارند. طی دو دههٔ گذشته، مسئولیت اجتماعی شرکت بر مسائل مهمی از قبیل اخلاق، محیط‌زیست، امنیت، آموزش، حقوق بشر، و... تأکید داشته است. اگرچه ایفای نقش مسئولیت اجتماعی توسط شرکت‌ها هزینه‌بر است، به‌دلیل تأثیراتی که در بلندمدت در ارتقای شهرت و اعتبار شرکت می‌گذارد، باعث کاهش هزینه و افزایش تقاضا می‌شود و افزایش سود و بهبود عملکرد شرکت را در پی خواهد داشت. ازآنجایی‌که کلیهٔ واحدهای اقتصادی ازجمله بانک‌ها در جهت تحقق اهداف خود نیازمند سازوکاری‌اند که بتوانند توازنی بین منافع شرکت و ذینفعان ایجاد کنند، مسئولیت اجتماعی شرکت به‌عنوان راهکاری برای برقراری این تعامل مطرح شده است.

در مجمع جهانی توسعهٔ پایدار[1] که در ماه سپتامبر سال ۲۰۰۲ برگزار شد، نظارت و بررسی تأثیرات عملکردی کسب‌وکار بنگاه‌ها، مبارزه با فقر، و حفظ محیط‌زیست سه دغدغهٔ اصلی مجمع را شامل شدند. بنا بر جمع‌بندی مجمع، برقراری تعامل بین بنگاه‌ها، دولت، و جامعه کلید توسعهٔ پایدار بین‌المللی است. بنابراین به‌منظور بهره‌برداری از مزایای جهانی‌شدن کسب‌وکار بنگاه‌ها، دولت‌ها موظف به ارتقای مسئولیت اجتماعی بنگاه‌های خود هستند.

بانک‌ها، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای اقتصادی، نقش انکارناپذیری در اجتماع دارند و عملکرد آن‌ها در کل جامعه تأثیرگذار است. لذا، توجه به مقولهٔ مسئولیت اجتماعی برای بانک‌ها بسیار حائز اهمیت است، زیرا از یک‌طرف بانک‌ها موظف به تأمین انتظارات سهامداران خود هستند و از طرفی باید نقدینگی کافی برای پاسخ‌گویی به تقاضای مشتریان را داشته باشند.

در مقایسه با سایر بنگاه‌ها، بانک‌ها نقشی کلیدی در نهادینه‌سازی مسئولیت اجتماعی در جوامع ایفا می‌کنند. نقش بانک‌ها به‌عنوان تسهیلگر و محرک چرخ‌های اقتصاد و تجارت، به‌عنوان نهادهای مولد ثروت و همچنین به‌عنوان فراهم‌آورندگان خدمات برای اجتماعات محلی، ملی، و بین‌المللی بیانگر اهمیت این مؤسسات در به جریان‌اندازی حرکت فکری مسئولیت اجتماعی در کل جامعه است. اگرچه تأثیرات منفی زیست‌محیطی و اجتماعی صنعت بانکداری به‌مدت طولانی ناچیز و قابلِ‌چشم‌پوشی در نظرگرفته شده است، در سال‌های اخیر، مؤسسات مالی به وسعت دامنهٔ فعالیت‌های اجتماعی و زیست‌محیطی قابلِ‌اجرا در

[1] World Summit on Sustainable Development

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

مؤسسات خود پی برده‌اند، زیرا مؤسسات مالی علاوه بر نقشی که از طریق مدیریت تأثیرات عملکرد خود در جامعه دارند، نقشی حیاتی در تشویق و انگیزش مشتریان (حقیقی و شرکتی) خود به اقدام مسئولانه و کاهش اثرات سوء اجتماعی و زیست‌محیطی فعالیت‌های خود دارند. ازآنجاکه مؤسسات مالی نظارت و کنترل جریان سرمایه، وام‌دهی، تأمین‌مالی پروژه‌ها و سیاست‌ها و اقدامات بیمه‌ای را بر عهده دارند، قادرند در نحوهٔ عملکرد کسب‌وکارهای تحت حمایت خود اعمال نفوذ کنند. به‌این‌ترتیب، بانک‌ها می‌توانند بنگاه‌ها را وادار به پاسخ‌گویی در قبال مسائل و معضلات اجتماعی و زیست‌محیطی کنند که ناشی از کسب‌وکار آن‌هاست. به‌این‌ترتیب، بی‌توجهی بنگاه‌ها به مسئولیت‌های اجتماعی و عواقب عملکردی خود می‌تواند ریسک‌های سرمایه‌گذاری و اعتباری چشمگیر برای آن‌ها به‌همراه داشته باشد.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ــ به‌عنوان پایه‌گذار سیاست‌های بانکی و برانگیزانندهٔ بانک‌ها به‌سوی تحقق مسئولیت اجتماعی ــ می‌تواند آغازگر جنبش مسئولیت اجتماعی در صنعت بانکداری و نظام بانکی کشور و پس از آن، در دیگر صنایع و بنگاه‌ها باشد. در این راستا، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ــ به‌عنوان نهاد تنظیمی و نظارتی بانک‌ها ــ موظف است با ایجاد زیرساخت‌های لازم برای نهادینه‌سازی مسئولیت اجتماعی در بانک‌های کشور، روند مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در صنعت بانکداری و در پی آن سایر صنایع کشور تسهیل و تسریع کند. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با وضع مقررات و استانداردهای عملکردی مناسب جهت نظارت بر فعالیت بانک‌ها از جنبهٔ توجه به مسئولیت‌های اجتماعی، به نظارت و ارزیابی بانک‌ها بپردازد؛ به‌عنوان مثال، می‌توان به برگزاری کنفرانس‌ها و سمینارهای مربوط به مسئولیت اجتماعی در صنعت بانکداری، ایجاد کمیته‌های مبارزه با رشوه، فساد مالی و پول‌شویی، الزام بانک‌ها به ارائهٔ گزارش‌های سالانهٔ مسئولیت اجتماعی، الزام شفافیت و آشکارسازی اطلاعات بانکی به ذی‌نفعان و همچنین قراردادن استانداردهای مناسب برای بانک‌ها به‌عنوان مهم‌ترین نهادهای سرمایه‌گذاری فعال در جامعه اشاره کرد.

همهٔ این وظایف باید تحت مقررات نظام‌مند کشورها باشد. به‌طورکلی، بانک‌ها باید به‌عنوان تسهیلگر و محرک چرخ‌های اقتصاد هر کشور بتوانند اعتبار خود را در اجتماع افزایش دهند.

باوجود مطالعات متعددی که در خصوص این موضوع در داخل و خارج از کشور انجام شده است، به‌دلیل استفاده از داده‌های پرسشنامه‌ای، فاقد اعتبار لازم‌اند، زیرا اولاً پرسشنامهٔ واحدی، برای سنجش مسئولیت اجتماعی وجود ندارد و ممکن است فعالیتی که برای یک سازمان مسئولیت اجتماعی محسوب می‌شود، برای سازمانی دیگر مسئولیت اجتماعی

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

به‌حساب نیاید؛ دوم، در طراحی پرسشنامه‌ها معمولاً سوگیری وجود دارد و لذا گزارش‌دهی در این خصوص نتایج غیرواقعی را نشان دهد.

بنابراین در این مطالعه، رویکرد جدیدی اتخاذ شده است و با پاسخ به این پرسش که چرا تاکنون تعریف واحدی برای مسئولیت اجتماعی ارائه نشده است، برای نظام بانکی کشور با استفاده از داده‌های نُه نماگر بانکی، شاخصی ترکیبی برای مسئولیت اجتماعی ساخته شده است. به‌نظر نویسندگان، با استفاده از این شاخص ترکیبی، ضمن دستیابی به نتایج واقعی‌تر، امکان مقایسهٔ عملکرد بانک‌های مختلف در میزان پرداختن به مسئولیت اجتماعی نیز فراهم خواهد شد.

در ادامهٔ مقاله در بخش دوم به مبانی نظری و پیشینهٔ پژوهش پرداخته شده و سعی شده است به‌رغم تعاریف متعددی که برای مسئولیت اجتماعی وجود دارد، تعریف واحدی از این مفهوم ارائه شود که نواقص سایر تعاریف را پوشش دهد. در بخش ۳ که وجه تمایز این مقاله را با سایر مقالات انجام‌شده در این زمینه نشان می‌دهد، شاخصی کمّی با استفاده از نُه نماگر مهم بانکی ساخته شده است. در بخش ۴، روش پژوهش و یافته‌های آن ارائه شده است. برای این کار، از اطلاعات ۱۱ بانک کشور طی ۱۰ سال استفاده کردیم. و در بخش ۵، بحث و نتیجه‌گیری ارائه شده است.

۲ مبانی نظری

تا به امروز تعریف واحدی از مفهوم مسئولیت اجتماعی که مقبول همگان باشد، عنوان نشده است. بااین‌حال، دهالسرود[1] (۲۰۰۶) با بررسی ۳۷ تعریف مختلف از مسئولیت اجتماعی، به این نتیجه رسید که تفاوت در تعاریف مختلف به‌دلیل وجود پنج بُعد محیطی، اجتماعی، اقتصادی، ذی‌نفعان، داوطلبانه‌بودن بوده است که باعث شده هرکدام از تعاریف به‌سمت منافع خاصی متمایل شوند. در این پژوهش با استفاده از تمام تعاریف مطرح‌شده برای این مفهوم و مطالعات صورت‌گرفته، به این نتیجه رسیدیم که دلیل نبود تعریف واحد برای مسئولیت اجتماعی این است که مسئولیت اجتماعی فقط پرداختن به امور خیرخواهانه نیست، بلکه این مهم باید بیشتر در فعالیت‌های تخصصی هر صنعتی گنجانده شود؛ آن‌گونه که بانک مرکزی امریکا دلیل کسب جایگاه نخست در حوزهٔ مسئولیت اجتماعی را در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۷ دخیل‌کردن مسئولیت اجتماعی در فعالیت‌های بانکی خود می‌داند.

[1] Dahlsud

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

تعریف جامعی از مسئولیت اجتماعی که در این تحقیق به‌کار بردیم عبارت است از: «مجموعهٔ وظایف و تعهداتی که در چهارچوب قوانین ملی و بین‌المللی و هماهنگ با فعالیت‌های سازمان مربوطه بوده و علاوه بر تحقق اهداف سازمان‌ها، با درنظرگرفتن و اجرایی‌کردن فعالیت‌های اخلاق‌مدارانه و خیرخواهانه، سازمان را در جهت برآورده‌ساختن اهدافش یاری نموده و با ایجاد منفعت عمومی برای اجتماع شرایط رسیدن به توسعهٔ پایدار[۱] را فراهم سازد».

تاریخچهٔ مفهوم مسئولیت اجتماعی به هشت دههٔ گذشته برمی‌گردد. اولین مبانی مفهومی را در سال ۱۹۳۰ دو پروفسور دانشگاه هاروارد، برل و مینس[۲] در کتاب *شرکت مدرن و مالکیت خصوصی* مطرح کردند؛ ولی به‌دلیل جنگ جهانی دوم و رکود پیش‌آمده، این مفهوم نتوانست به‌عنوان یک موضوع جدی تا دههٔ ۱۹۵۰ میان جوامع جایگاهی پیدا کند. از سال ۱۹۵۳، این مفهوم در اثر بارون[۳] با عنوان *مسئولیت اجتماعی یک بازرگان* دیده شد. سپس، مدل‌های اولیهٔ مسئولیت اجتماعی شرکت در دههٔ ۱۹۶۰ ظاهر شد که جنبهٔ اجتماعی این مفهوم را به‌طور مستقیم به مسئولیت‌های بالاتر و ورای مسئولیت‌های اقتصادی و قانونی ربط می‌داد. در سال ۱۹۷۵ از سوی کارول[۴] مدلی هرمی‌شکل معرفی شد که جزء یکی از برجسته‌ترین مدل‌های معرفی‌شده است. در دههٔ ۱۹۸۰، تعاریف اولیه کمتر موردتوجه بود و محققان بیشتر بر تحقیقات و چهارچوب‌های جایگزین تمرکز داشته‌اند. در دههٔ ۱۹۹۰، مفاهیم مسئولیت اجتماعی شرکت با طرح نظریه‌های جدید نظیر نظریهٔ ذی‌نفعان، نظریهٔ اخلاق کسب‌وکار و شهروند شرکتی توسعهٔ بیشتری یافت. ویسر[۵] (۲۰۱۱) در کتاب *نسل‌ها و گام‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی*، تکامل مسئولیت اجتماعی را در پنج عصر (عصر حرص و طمع، عصر نوع‌دوستی و بشردوستی، عصر آشوب (سوء ارائه)، عصر مدیریت، و عصر مسئولیت) تقسیم کرد که هریک از این دوره‌ها مراحل متفاوتی از تکامل مسئولیت اجتماعی را نشان می‌داد. اوج توجه به این مفهوم به قرن ۲۱ برمی‌گردد که با وقوع رسوایی حسابداری

---

[۱] توسعهٔ پایدار توسعه‌ای است که نیازهای نسل حاضر را بدون اینکه توانایی نسل‌های بعدی را در برآورده‌ساختن نیازهایشان به خطر اندازد، تأمین می‌کند و شامل سه بعد پایداری شامل بعد محیطی، اقتصادی، و اجتماعی است.

[2] Berl & Minnes

[3] Barron

[4] Carroll

[5] Wisser

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

در انرون[۱]، گلدمن[۲]، مریل لینچ[۳]، ایگ[۴]، بارکلایز[۵]، و چند سازمان دیگر مصادف شد. بحران پیش‌آمده در سال ۲۰۰۷ سبب شد نقش مسئولیت اجتماعی حالت پررنگ‌تری به خود بگیرد، زیرا که انتظار می‌رفت با ایجاد منافع اقتصادی و بالابردن اعتبار شرکت از طریق درنظرگرفتن رفاه اجتماع، کیفیت فعالیت‌ها افزایش یابد. در این بین، سازمان‌های بین‌المللی همچون سازمان ملل متحد، بانک جهانی، سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه، نه‌تنها بر پژوهش و ترویج مسئولیت اجتماعی تأکید کردند، بلکه دستورالعمل‌هایی را جهت پرداختن به این مهم در دستور کار قرار داده‌اند، بدین‌صورت که مدیریت کیفیت اروپا که بنیادی وابسته به اتحادیهٔ اروپاست، در مدل الگوی تعادلی خود برای سازمان‌ها، مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها را به‌عنوان یکی از ارزش‌های شش‌گانهٔ خود معرفی کرده و یکی از اهداف هشت‌گانهٔ خود را به این امر، و همچنین، ۸ درصد از امتیاز کل ارزیابی یک سازمان را به این مفهوم اختصاص داده است.

دیدگاه‌های نظری و مدل‌های متعددی تاکنون در این زمینه مطرح شده‌اند که ازجملهٔ آن‌ها می‌توان به مدل دیویس[۶] (۱۹۷۵)، مدل کارول (۱۹۷۹)، مدل وارتیک و کوکران[۷] (۱۹۸۶)، مدل وود[۸] (۱۹۹۱)، مدل دوایر متقاطع، مدل دوایر متحدالمرکز، مدل لانتوس[۹] (۲۰۰۱)، مدل برین[۱۰]، مدل مولکولی، مدل مشتری‌محور کلایدون[۱۱]، مدل ویسر (۲۰۱۴)، و مدل مارک ویلانووا[۱۲] اشاره کرد.

امروزه، از بانک‌هایی که در فعالیت‌های مربوط به مسئولیت اجتماعی فعالیت می‌کنند، با عنوان بانک‌های اجتماعی یاد می‌شود. این بانک‌ها تمرکز اصلی را بر فعالیت‌های اجتماعی، فراهم‌کردن فرصت‌هایی برای محرومان، حمایت‌های اجتماعی، حفظ محیط‌زیست، و رعایت

---

[1] Enron
[2] Goldman
[3] Merrill Lynch
[4] AIG
[5] Barclays
[6] Davis
[7] Vertical & Cochrane
[8] Wood
[9] Lantos
[10] Berin
[11] Clydon
[12] Vilanova

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

اصول اخلاقی قرار داده‌اند. بانک‌های فوق تلاش می‌کنند در فعالیت‌هایی سرمایه‌گذاری کنند که موجب بهبود شرایط کل جامعه شود و به‌دنبال ایجاد منفعت سازمانی برای خود یا برای عدهٔ معدودی از افراد جامعه نیستند. توجه به این امر بدین‌معناست که بانکداری اجتماعی با بررسی ثبات اجتماعی و اقتصادی جامعه، در انجام فعالیت‌هایش تصمیم‌گیری می‌کند. این نوع از بانکداری درعین‌حال که به کسب سود اهمیت می‌دهد، به‌صورت موازی زمینه‌هایی برای ارتقای شرایط اجتماعی و محیط‌زیست فراهم می‌آورد. ازجملهٔ این موارد می‌توان به سرمایه‌گذاری‌های باثبات و روش‌هایی که این بانک‌ها جهت وام‌دهی به‌کار می‌گیرند اشاره کرد که به‌موجب این امکانات، کیفیت بهتری از زندگی برای آحاد جامعه فراهم می‌شود. هر فعالیتی که در بانک‌های اجتماعی صورت می‌پذیرد، بر پایهٔ خلق بازدهی چندگانه است؛ یعنی بازدهی که در آن سود حاصل از فعالیت‌ها و مبادلات پولی به‌عنوان هدف نهایی در نظر گرفته نمی‌شود، بلکه لازمهٔ رسیدن به مقاصد والاتر است؛ مقاصدی که نشان‌دهندهٔ تعهد این صنعت به پیرامون و جهانی است که عضوی از آن است. در این بانک‌ها، سود بیشتر به‌عنوان عاملی در نظر گرفته می‌شود که بانک‌های مربوطه را موظف می‌سازد تا نسبت به اهدافشان پایبند باشند.

بحران مالی ۲۰۰۷ سبب شد نقش تأثیرگذار بانکداری اجتماعی آشکارتر شود. پس از وقوع بحران، این بانک‌های اجتماعی بودند که زودتر از سایر بانک‌ها از این بحران اقتصادی خارج شدند. بانک‌های فوق نه‌تنها از این بحران آسیب ندیدند، بلکه نسبت به پیش از بحران اقتصادی قوی‌تر و بزرگ‌تر شدند. در فاصلهٔ سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۰، بانک‌های اجتماعی با داشتن نرخ رشد سالانهٔ بیش از ۳۰ درصد و دوبرابرکردن دارایی‌هایشان در این بازه زمانی، از موفق‌ترین بانک‌های جهان به‌حساب می‌آمدند؛ درحالی‌که در این دوره، بیشتر بانک‌ها به‌خاطر بحران اقتصادی جهان دچار مشکلات عدیده‌ای بودند. در این دوره، ۷ میلیون امریکایی و ۲ میلیون اروپایی شغل خود را از دست دادند و حدود ۱۰ میلیون نفر از نظر اقتصادی زیرخط فقر قرار گرفتند. در این دوره، بسیاری از خانواده‌ها خانه‌هایشان و بسیاری از افراد پس‌اندازهایشان را از دست دادند. طی همین بحران اقتصادی بود که بانکداری اجتماعی به رویکرد مهمی در میان جامعهٔ اروپایی مبدل گشت (فارابی، جاهد، و احمدزاده، ۱۳۹۲).

مسئولیت اجتماعی بانک‌ها به دو بخش اختصاصی و عمومی تقسیم‌بندی می‌شود. ازجملهٔ مسئولیت‌های اجتماعی که مختص صنعت بانکداری است می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- افزایش شعب و استفاده از خدمات الکترونیکی (دستگاه خودپرداز، دستگاه کیوسک بانکی، پایانه‌های فروش، تلفن‌بانک، و موبایل بانک)؛
- اعطای تسهیلات قرض‌الحسنهٔ تکلیفی و غیرتکلیفی؛

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

- بیمهٔ سپرده؛
- راه‌اندازی سامانهٔ بهین‌یاب (کمک به شرکت‌های ورشکسته یا درحال توسعه)؛
- کارانهٔ[1] بانک (تفاوت نرخ سود تسهیلات و نرخ سود سپرده‌ها)؛ و
- حمایت از ذی‌نفعان (صاحبان سهام، کارمندان، و مشتریان).

از مسئولیت اجتماعی عمومی می‌توان به فعالیت‌های خیرخواهانه اشاره کرد. کمک‌های خیریه جزو مسئولیت‌های عمومی بانک است و با توجه به اهداف و دیدگاه‌های هر صنعتی انجام می‌پذیرد.

۲ . ۱ تعریف عملکرد مالی

عملکرد مالی یک مقیاس ذهنی و اصطلاحی گسترده است که نحوهٔ مدیریت پول و روند واقعی دریافت وجوه موردنیاز را شرح می‌دهد. این معیار به این مفهوم اشاره دارد که چگونه یک شرکت می‌تواند از حالت اولیهٔ کسب‌وکار خود استفاده و کسب درآمد کند. این اصطلاح همچنین به‌عنوان یک شاخص کلی از سلامت مالی شرکت طی یک دورهٔ زمانی مشخص مورداستفاده قرار می‌گیرد و می‌تواند برای مقایسهٔ شرکت‌های مشابه در یک صنعت مشابه استفاده شود.

۲ . ۱ . ۱ معیارهای اندازه‌گیری عملکرد مالی

برای دسترسی به معیاری مناسب جهت ارزیابی عملکرد مالی شرکت‌ها مطالعات فراوانی صورت گرفته است و در نهایت چهار رویکرد در رابطه با سنجش عملکرد مالی به شرح زیر مورد پذیرش قرارگرفته است:

۲ . ۱ . ۱ . ۱ رویکرد *حسابداری*

در این رویکرد، از ارقام مندرج در صورت‌های مالی نظیر سود، سود هر سهم، جریان‌های نقدی عملیاتی، بازده دارایی‌ها، و بازده حقوق صاحبان سهام جهت ارزیابی عملکرد استفاده می‌شود (انصاری و کریمی، ۱۳۸۷).

۲ . ۱ . ۱ . ۲ رویکرد *اقتصادی*

براساس این رویکرد که در آن از مفاهیم اقتصادی استفاده می‌شود، عملکرد واحد تجاری با تأکید بر قدرت سودآوری دارایی‌های شرکت و با توجه به نرخ بازده و نرخ هزینه سرمایهٔ

[1] در متون اقتصادی مربوط به بانک‌ها، Spread Rate به اختلاف نرخ سود تسهیلات و نرخ سود سپرده‌ها اشاره دارد. برای وضوح مفهوم فوق، در این پژوهش از واژهٔ «کارانهٔ بانک» استفاده می‌شود.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

به‌کاررفته ارزیابی می‌شود (انواری رستمی و همکاران، ۱۳۸۳). ارزش‌افزودهٔ اقتصادی، ارزش‌افزودهٔ اقتصادی تعدیل‌شده، و ارزش‌افزودهٔ بازار نمونه‌هایی از این رویکردند.

۲ .۱. ۱. ۳ رویکرد *تلفیقی*

در این رویکرد، ترکیبی از اطلاعات حسابداری و بازار برای ارزیابی عملکرد مانند نسبت کیو توبین و نسبت قیمت سود به‌کار می‌رود (ملکیان و اصغری، ۱۳۸۵).

۲ . ۱. ۱. ۴ رویکرد *مدیریت مالی*

مطابق با این رویکرد، اغلب از نظریه‌های مدیریت مالی نظیر الگوی قیمت‌گذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و مفاهیم ریسک و بازده استفاده می‌شود. تأکید اصلی این رویکرد بر تعیین بازده اضافی هر سهم است (انصاری و کریمی، ۱۳۸۷).

۲. ۲ ارتباط مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی

باوجود مطالعات گسترده‌ای که در رابطه با مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی صورت گرفته، نتایج متفاوتی حاصل آمده است. لامرتجان[1] (۲۰۰۶) ارتباط مثبت، منفی، و بی‌معنای این دو متغیر را ناشی از نحوهٔ محاسبهٔ عملکرد مالی عنوان کرد. وی اظهار داشت در مطالعاتی که برای اندازه‌گیری عملکرد مالی از معیار نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری استفاده می‌شود، رابطهٔ مثبت و معنی‌داری بین دو متغیر وجود خواهد داشت. همچنین، از تحقیقاتی که نرخ بازده دارایی‌ها را مورداستفاده قرار می‌دهند، رابطهٔ مثبت، منفی، و معنادار به‌دست آمده است. در برخی از مطالعات از معیار بازار سهام برای اندازه‌گیری عملکرد مالی استفاده شده است. این مطالعات به دو گروه مطالعات تطبیقی و مطالعات رویدادی تقسیم‌بندی می‌شود. در بین مطالعات تطبیقی، نتایج به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای متفاوت و اکثریت نشان‌دهندهٔ یک رابطهٔ مختلط و بی‌اثر بودند. در مطالعات رویدادی به‌سبب اینکه عملکرد هر شرکت با خودش مقایسه می‌شود، تصویر بهتری از این رابطه ارائه شده است. در ادامه، به سه فرضیهٔ مطرح در خصوص ارتباط این دو متغیر پرداخته می‌شود:

۲. ۲. ۱ ارتباط منفی (فرضیهٔ فرصت‌طلبی مدیریت)

این فرضیه به‌عنوان یک پایه و اساس برای ارتباط منفی بین مسئولیت اجتماعی شرکت و عملکرد مالی مطرح شده است. موافقان این فرضیه، بیان می‌کنند که مسئولیت اجتماعی شرکت باعث تحمیل هزینه بر شرکت می‌شود که در نهایت کاهش سود و ثروت سهامداران را به ارمغان می‌آورد. این فرضیه بیان می‌کند زمانی‌که عملکرد مالی قوی است، شرکت‌ها

[1] Lammertjan

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

هزینه‌های مرتبط با مسئولیت اجتماعی را کاهش می‌دهند، و برعکس، زمانی‌که عملکرد مالی ضعیف است، این شرکت‌ها همهٔ توجه خود را معطوف به افزایش هزینه‌های اجتماعی می‌کنند. ازجملهٔ طرفداران این رابطه می‌توان به سیمسون و کهرس[1] (۲۰۰۶) و نلینگ و وب[2] (۲۰۰۹) اشاره کرد.

۲. ۲. ۲ ارتباط مثبت (فرضیهٔ اثر اجتماعی)

فرضیهٔ اثر اجتماعی به‌عنوان پایهٔ اساسی ارتباط مثبت بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی شرکت ارائه شده است. در واقع، این فرضیه پیشنهاد می‌کند که تأمین نیازهای ذی‌نفعان غیرمالک شرکت اثر مثبتی در عملکرد مالی خواهد داشت. شرکت‌های موفق از لحاظ مالی، منابع کمتری در ایجاد عملکرد مالی خود به‌کار می‌گیرند؛ در نتیجه می‌توانند بخش اعظم منابع خود را به عملکرد اجتماعی اختصاص دهند. همچنین، شرکت‌هایی که مسئولیت اجتماعی بیشتری می‌پذیرند، کمتر در معرض ریسک رویدادهای منفی هستند، زیرا احتمال کمی وجود دارد که دعاوی پرهزینه علیه آن‌ها وجود داشته باشد. مطالعات وو و شن[3] (۲۰۱۳) استدلال می‌کند بانک‌هایی که فعالیت مسئولیت اجتماعی را انجام می‌دهند، می‌توانند وام‌گیرندگان قابل‌اعتماد را انتخاب و جذب کنند که به‌نوبهٔ خود سودآوری را بالا می‌برند.

ین[4] (۲۰۱۴) ادعا می‌کند شرکت در فعالیت‌های اجتماعی منجر به افزایش شهرت می‌شود و شهرت عاملی تعیین‌کننده در حفظ مشتریان قدیمی و جذب مشتریان جدید است. بنابراین، افزایش شهرت در نتیجهٔ فعالیت‌های اجتماعی در نهایت عملکرد مالی یک بانک را افزایش می‌دهد.

۲. ۲. ۳ بدون رابطه (خنثی)

بی‌ارتباطی بین این دو متغیر از طریق برخی پژوهش‌ها اثبات شده است. طرفداران این دیدگاه استدلال کرده‌اند که ارتباط مستقیمی بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی وجود ندارد. در واقع، این دو متغیر ناهمبسته‌اند و مسئولیت اجتماعی تأثیر چندانی در نتایج مالی ندارد. مک ویلیامز و سایگل[5] (۲۰۰۱) بر این دیدگاه تأکید داشتند.

---

[1] Simpson & Kohers
[2] Nelling & Weeb
[3] Wu & Shen
[4] Yeen
[5] McWilliams & Siegel

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

بااین‌حال، مارگولیس و والش[1] (۲۰۰۱) طی تحقیقی، نتایج ۹۵ پژوهش در رابطه با مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی را بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که در مواردی که مسئولیت اجتماعی به‌عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده، در ۴۲ مطالعه (٪۵۳) این متغیر با عملکرد مالی رابطهٔ مثبت، در ۱۹ مطالعه (٪۲۴) رابطهٔ خنثی، و در ۴ مطالعه (٪۵) نتیجهٔ منفی در پی داشته است.

۲. ۳ پیشینهٔ تحقیق

۲. ۳. ۱ مطالعات داخلی

عزیزی، محسنی، و تاج‌الدین (۱۳۹۷)، جهت بررسی رابطه بین فعالیت‌های داخلی و خارجی مسئولیت اجتماعی نظام بانکی و ابعاد سرمایهٔ اجتماعی (اعتماد و مشارکت) پژوهشی با انتخاب نمونهٔ آماری به روش خوشه‌ای شامل ۳۸۴ نفر از مشتریان و ۳۵۲ نفر از کارکنان بانک ملت با استفاده از پرسشنامهٔ ۴بعدی کارول، انجام دادند. نتایج از رابطهٔ مثبت و معنادار میان متغیرهای تحقیق حکایت دارد. همچنین از میان ابعاد فعالیت‌های خارجی مسئولیت اجتماعی، بُعد بشردوستانه در پایین‌ترین سطح قرار گرفت و بُعد عدم تبعیض پایین‌ترین سطح را در میان ابعاد فعالیت‌های داخلی داراست.

غلامرضا کرمی، زهره قیومی، و علی ابراهیمی کردلر (۱۳۹۳) به ارزیابی سطح افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی–اسلامی و ارتباط آن با عملکرد مالی بانک‌ها در ایران پرداختند. به‌دلیل اینکه طبق بررسی‌های آماری رابطهٔ معناداری بین سطح افشای مسئولیت اجتماعی–اسلامی بانک‌ها و عملکرد مالی آن‌ها مشاهده نشد، استنباط شد که اطلاعات کافی و مناسبی در خصوص ایفای مسئولیت‌پذیری اجتماعی–اسلامی بانک‌ها و عملکرد مالی آن‌ها وجود ندارد.

۲. ۳. ۲ مطالعات خارجی

ماخیبد[2]، ماتمینا[3]، و اندرنی[4] (۲۰۲۰) بانک‌های اسلامی اندونزی را به‌عنوان نمونهٔ آماری طی بازه زمانی شش‌ساله (۲۰۱۲–۲۰۱۸) جهت بررسی نقش افشای مسئولیت اجتماعی در بهبود عملکرد مالی با استفاده از مدل اثرات ثابت موردمطالعه قرار دادند. در این مطالعه، از بازده

[1] Margolis & Walsh
[2] Mukhibad
[3] Muthmainah
[4] Andraeny

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

دارایی‌ها به‌عنوان معیار اندازه‌گیری عملکرد مالی و همچنین متغیرهای بازده سهام، حاشیهٔ سود خالص، و دارندگان حساب سرمایه‌گذاری جهت تخمین مدل استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که مسئولیت اجتماعی در هیچ‌کدام از متغیرهای ذکرشده تأثیر مثبتی ندارد.

اووسو[1]، یالی[2]، بوکو[3]، ادرو[4]، و نوارکو[5] (۲۰۲۰) به بررسی رابطه بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی در میان بانک‌های روستایی در غنا پرداختند. این مطالعه ارتباط بین این دو متغیر را از طریق مزیت رقابتی و دسترسی به منابع مالی به‌عنوان متغیرهای میانجی و نقش حاکمیت شرکتی به‌عنوان یک متغیر تعدیل‌کننده موردبررسی قرار داد. نمونه شامل ۱۲۶ بانک بود که با استفاده از یک مدل معادلات ساختاری و رگرسیون سلسله‌مراتبی تحلیل شد. نتایج نشان داد مسئولیت اجتماعی شرکت منجر به بهبود مزیت رقابتی و دستیابی به سرمایه می‌شود که هر دو مورد منجر به افزایش عملکرد مالی بانک‌ها شده است.

گانگی[6]، مستیلی[7]، و وارون[8] (۲۰۱۹) به بررسی این موضوع پرداخته‌اند که چگونه مسئولیت اجتماعی در عملکرد مالی صنعت بانکداری اروپا تأثیر می‌گذارد. در این تحقیق، ۷۲ بانک از ۲۰ کشور اروپایی طی هفت سال (۲۰۰۹ـ۲۰۱۵) با مدل پانل دیتا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل از تخمین مدل با روش اثرات ثابت نشان داد، از یک‌سو سازگاری مسئولیت اجتماعی با قابلیت جذب دانش داخلی بانک‌ها در عملکرد شهروندی تأثیر مثبت می‌گذارد و از سوی دیگر، ابتکارات انجام‌گرفته در خصوص فعالیت در زمینهٔ مسئولیت اجتماعی، رقابت در این صنعت را افزایش داده و با ایجاد زمینهٔ شهرت برای بانک، در بهبود عملکرد مالی‌اش مؤثر است.

پلاتوانوا[9]، استای[10]، و محمد[11] (۲۰۱۸)،تحقیقی با هدف بررسی رابطهٔ بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی بانک‌های اسلامی در منطقهٔ شورای همکاری خلیج‌فارس با استفاده

---

[1] Asiedu
[2] Yalley
[3] Boakye
[4] Oduro
[5] Nyarko
[6] Gangi
[7] Mustilli
[8] Varrone
[9] Platonova
[10] Asutay
[11] Mohammad

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

از داده‌های ۲۴ بانک (۶ بانک در بحرین، ۳ بانک در کویت، ۳ بانک در قطر، ۴ بانک در عربستان، و ۵ بانک در امارات متحدهٔ عربی) انجام دادند. برای ارزیابی عملکرد مالی بانک‌ها از بازده دارایی‌ها و با توجه به چندوجهی‌بودن مسئولیت اجتماعی، در این پژوهش از ابعاد فردی (کارمندان، بدهکاران، جامعه، زکات، مأموریت و چشم‌انداز) استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که فعالیت در زمینه مسئولیت اجتماعی در بانک‌های فوق می‌تواند تأثیر طولانی‌مدتی در عملکرد مالی بانک‌ها داشته باشد. همچنین، از بین ابعاد مسئولیت اجتماعی مورداستفاده در این پژوهش، به‌جز مأموریت و چشم‌انداز که تأثیر مثبت و معنادار در عملکرد مالی بانک‌ها داشت، سایر ابعاد هیچ ارتباط معناداری با عملکرد مالی نداشتند.

تیوهین[1] (۲۰۱۴) به بررسی هزینه‌های مرتبط با فعالیت‌های اجتماعی در عملکرد مالی بانک پرداخت و برای اندازه‌گیری عملکرد مالی از معیارهای «بازده حقوق صاحبان سهام» استفاده کرد و هیچ رابطهٔ معناداری بین این دو متغیر پیدا نکرد.

وو و شن (۲۰۱۳) یک رابطهٔ مثبت بین عملکرد مالی و مسئولیت اجتماعی از بانک‌ها را نشان می‌دهند. بانک‌هایی که مسئولیت اجتماعی مبتنی بر استراتژی را هدایت می‌کنند، با یک رابطهٔ مثبت بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی مواجه‌اند؛ اما رابطه‌ای منفی بین مسئولیت اجتماعی و رفتارهای ریسک‌پذیر وجود دارد. همچنین، بانک‌هایی که مسئولیت اجتماعی را در فعالیت‌هایشان قرار داده‌اند، در زمان بحران، از جانب دولت کمترین کمک‌های مالی را دریافت کرده‌اند.

۳ روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، با استفاده از اطلاعات ۱۱ بانک دولتی و خصوصی ایران طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵، به بررسی تأثیر مسئولیت اجتماعی در عملکرد مالی نظام بانکی پرداختیم. نرخ بازده دارایی (ROA) را به‌عنوان معیار عملکرد مالی در نظر گرفتیم. ازآنجایی‌که هیچ داده‌ای از مسئولیت اجتماعی بانک‌ها در ایران ثبت نشده است و عمدهٔ پژوهش‌های انجام‌شده در داخل و خارج اقدام به جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه کرده‌اند، در این پژوهش شاخصی که تاحدودی بیانگر مسئولیت اجتماعی بانک‌ها باشد و مهم‌ترین نماگرهای مرتبط با مسئولیت اجتماعی را در خود داشته باشد، ساخته شد که جزئیات آن در جدول ۱ موجود است.

[1] Tuhin

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

جدول ۱

مهم‌ترین نماگرهای مسئولیت اجتماعی بانک‌ها

نام	شرح	مقدار عملیاتی	جهت تأثیر
سود سهامداران	مسئولیت در قبال سهامداران	نسبت سود توزیع‌شده به حقوق صاحبان سهام	مثبت
مالیات پرداختی	مسئولیت در قبال دولت و جامعه	تفاوت مالیات محاسبه‌شده و مالیاتی که عملاً پرداخت شده است	منفی
بیمهٔ سپرده	مسئولیت در قبال سپرده‌گذاران	حق عضویت بانک در صندوق ضمانت سپرده	مثبت
استفاده از فنّاوری‌های نوین	مسئولیت در قبال سپرده‌گذاران، وام‌گیرندگان، و جامعه	تعداد دستگاه‌های خودپرداز، پایانهٔ خرید، پایانهٔ شعبه، همراه‌بانک، و سامانهٔ پیام کوتاه	مثبت
تسهیلات قرض‌الحسنه	مسئولیت در قبال جامعه	مبلغ وام‌های قرض‌الحسنه	مثبت
تسهیلات ارزی	مسئولیت در قبال صادرکنندگان	مبلغ تسهیلات ارزی	مثبت
کارانهٔ بانک	مسئولیت در قبال وام‌گیرندگان	تفاوت نرخ تسهیلات با نرخ سپرده‌ها	منفی
تسهیلات بابت خرید کالاهای داخلی	مسئولیت در قبال تولیدکنندگان داخلی	مبلغ این تسهیلات	مثبت
کمک‌های خیریه	مسئولیت در قبال جامعه	مقدار این کمک‌ها	مثبت

به‌منظور ساخت شاخصی برای مسئولیت اجتماعی بانک‌ها که دربرگیرندهٔ نماگرهای مطرح در جدول ۱ باشد، ابتدا داده‌های هریک از نماگرها را بی‌مقیاس‌سازی کردیم. بدین‌منظور، اگر نماگر دارای اثر مثبت در شاخص ترکیبی باشد، از فرمول $n_{it} = \frac{a_{it} - min\ a_i}{max\ a_i - min\ a_i}$ و اگر دارای اثر منفی باشد، از فرمول $n_{it} = \frac{max\ a_i - a_{it}}{max\ a_i - min\ a_i}$ استفاده کردیم.

پس از بی‌مقیاس‌سازی، نوبت به وزن‌دهی نماگرها می‌رسد. دو روش برای بررسی این موضوع در مطالعات مختلف استفاده شده است: ۱ـ دادن وزن‌های یکسان؛ ۲ـ دادن وزن‌های متفاوت که با روش‌های مختلفی ازجمله روش‌های مشارکتی[1] مثل فرایندهای تخصیص بودجه[2]، فرایندهای تحلیل سلسله‌مراتبی[3]، تحلیل‌های متقارن[4]؛ و روش‌های آماری

[1] Participatory Methods

[2] Budget Allocation Prossesses (BAP)

[3] Attalytical Hierarchy Process (AHP)

[4] Conjoint Analysis (CA)

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

مثل تحلیل اجزای اصلی[1]، تحلیل عاملی[2]، تحلیل پوششی داده‌ها[3]، تحلیل اجزای مشاهده نشده[4]، و تحلیل منافع تردید[5] و تابع توزیع تجمعی انجام شده است (فرزین‌وش و قربان شیران، ۱۳۹۰). در این مقاله، از روش تابع توزیع تجمعی برای وزن‌دهی متغیرها استفاده شده است. برای ساخت شاخص ترکیبی به روش تابع توزیع تجمعی، ابتدا وزن هر متغیر براساس میزان متغیر نرمال‌شده نسبت به کل متغیرها در نظرگرفته می‌شود و سپس براساس میانگین وزنی حسابی و یا میانگین وزنی هندسی، شاخص ترکیبی به شرح زیر به‌دست می‌آید:

$$\mathrm{ASI} = \frac{\sum x_{it} w_{it} + \sum x_{it} w_{it-1}}{2}$$

$$\mathrm{ASI} = \sqrt{\sum x_{it} w_{it} * \sum x_{it} w_{it-1}}$$

جدول ۲

وزن‌های محاسبه‌شدهٔ شاخص‌ها

نام شاخص	سود سهامداران	بیمهٔ سپرده	مالیات	کارانه	خدمات الکترونیک	تسهیلات قرض‌الحسنه	تسهیلات ارزی	کمک خیریه	حمایت از تولید داخلی
وزن	۰/۱۰۲	۰/۱۱	۰/۰۸۲	۰/۱۰۱	۰/۱۴	۰/۱۱۷	۰/۱۲۷	۰/۱۱۵	۰/۱۰۶

مقدار شاخص ترکیبی عددی بین صفر و یک است که هرچقدر به یک نزدیک‌تر باشد، به‌معنای مسئولیت اجتماعی بیشتر است. مقدار محاسبه‌شدهٔ شاخص برای بانک‌های مختلف و طی دورهٔ زمانی تحت بررسی در جدول ۳ ارائه شده است.

[1] Principal Component Analysis (PCA)

[2] Factor Analysis (FA)

[3] Data Envelopment Analysis (DEA)

[4] Unobserved Component Analysis (UCM)

[5] Benefit-of-Doubt Analysis (BOD)

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

جدول ۳

شاخص مسئولیت اجتماعی بانک‌ها

سال	ملی	مسکن	کشاورزی	ملت	تجارت	صادرات
۱۳۸۶	۰/۰۳	۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۰۱	۰/۰۷	۰/۰۳
۱۳۸۷	۰/۱۱	۰/۰۴	۰/۲۱	۰/۰۰	۰/۱۴	۰/۰۷
۱۳۸۸	۰/۱۳	۰/۱۵	۰/۲۹	۰/۱۰	۰/۲۰	۰/۱۴
۱۳۸۹	۰/۲۶	۰/۱۸	۰/۲۶	۰/۲۸	۰/۲۲	۰/۲۲
۱۳۹۰	۰/۲۳	۰/۱۹	۰/۲۵	۰/۲۲	۰/۳۴	۰/۲۷
۱۳۹۱	۰/۲۸	۰/۴۳	۰/۳۴	۰/۴۷	۰/۳۶	۰/۵۰
۱۳۹۲	۰/۳۴	۰/۲۵	۰/۳۱	۰/۴۲	۰/۳۶	۰/۲۷
۱۳۹۳	۰/۵۰	۰/۲۹	۰/۲۷	۰/۵۲	۰/۵۶	۰/۳۵
۱۳۹۴	۰/۵۷	۰/۳۹	۰/۴۶	۰/۵۹	۰/۵۷	۰/۳۹
۱۳۹۵	۰/۶۲	۰/۲۸	۰/۴۹	۰/۶۰	۰/۵۸	۰/۴۳
میانگین		۰/۲۸			۰/۳۱	

سال	اقتصاد نوین	پارسیان	سامان	پاسارگاد	کارآفرین
۱۳۸۶	۰/۲۶	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۱۰	۰/۱۱
۱۳۸۷	۰/۲۵	۰/۱۵	۰/۰۷	۰/۱۴	۰/۰۹
۱۳۸۸	۰/۱۷	۰/۱۵	۰/۰۵	۰/۱۶	۰/۱۱
۱۳۸۹	۰/۲۰	۰/۲۴	۰/۱۶	۰/۱۵	۰/۰۹
۱۳۹۰	۰/۳۷	۰/۲۱	۰/۲۴	۰/۱۵	۰/۲۴
۱۳۹۱	۰/۱۱	۰/۴۳	۰/۳۶	۰/۳۴	۰/۲۹
۱۳۹۲	۰/۱۶	۰/۳۳	۰/۴۷	۰/۳۶	۰/۳۳
۱۳۹۳	۰/۳۰	۰/۵۲	۰/۳۹	۰/۲۷	۰/۳۸
۱۳۹۴	۰/۳۹	۰/۵۳	۰/۴۵	۰/۳۷	۰/۳۷
۱۳۹۵	۰/۴۶	۰/۴۷	۰/۴۳	۰/۲۳	۰/۳۲
میانگین			۰/۲۶		

یادداشت. با عنایت به جدول ۳، ضمن اینکه روند ایفای مسئولیت اجتماعی در سال‌های تحت بررسی تقریباً برای همهٔ بانک‌ها صعودی بوده، اما میانگین این شاخص در این سال‌ها پایین‌تر از ۰/۵ بوده است؛ به‌طوری‌که میانگین شاخص مسئولیت اجتماعی محاسبه‌شده برای بانک‌های دولتی ۰/۲۸، برای بانک‌های نیمه‌دولتی ۰/۳۱، و برای بانک‌های خصوصی ۰/۲۶ شده است. به‌عبارت دیگر در ایفای نقش مسئولیت اجتماعی، بانک‌های خصوصی کمترین نقش و بانک‌های نیمه‌دولتی بیشترین نقش را داشته‌اند.

منبع: محاسبات محقق

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

نتایج به‌دست‌آمده از تخمین مدل، شاید این پرسش را در ذهن خواننده ایجاد کند که اگر مسئولیت اجتماعی در بانک‌های نیمه‌دولتی بیشتر است، بنابراین باید در بانک‌های خصوصی نیز مقادیری برابر یا بیشتر از بانک‌های نیمه‌دولتی داشته باشد، زیرا تأثیر مثبت خصوصی‌سازی در عملکرد مالی در پژوهش‌ها به اثبات رسیده است. در این پژوهش، مقادیر مربوط به نُه نماگر به‌کاررفته در شاخص مسئولیت اجتماعی تأثیر بسزایی در نتایج حاصل از تخمین مدل داشته است؛ به‌این‌ترتیب که میانگین متغیرهای شاخص مسئولیت اجتماعی ازجمله سود توزیعی بین سهامداران، تسهیلات ارزی، کارانهٔ بانک، تسهیلات قرض‌الحسنه، حمایت از تولید داخلی، استفاده از خدمات الکترونیکی و بیمهٔ سپرده در سه بانک ملت، تجارت، و صادرات بیشتر از سایر بانک‌ها بوده است. پیش از سال ۱۳۸۸ (زمانی‌که هنوز بانک‌های نیمه‌دولتی شکل نگرفته بودند)، بیشترین سهم در اجرای مسئولیت اجتماعی متعلق به بانک ملی، ملت، و صادرات بوده است. پس از اینکه بانک‌های خصوصی به جمع بانک‌های کشور افزوده شدند، تنها دو بانک پارسیان و پاسارگاد و سپس بانک اقتصاد نوین جایگاه بالاتری در اجرای مسئولیت اجتماعی نسبت به سایر بانک‌های خصوصی داشته‌اند. بنابراین، مسئولیت اجتماعی نیز یکی از چندین عاملی است که می‌تواند در عملکرد مالی بانک‌ها تأثیر بگذارد، زیرا طبق نتایج حاصل از مطالعات، خصوصی‌سازی در بانک‌ها نمی‌تواند تنها دلیل بهبود عملکرد مالی باشد. همچنین، اشاره به این مطلب که با کاهش سهم دولت در بانک‌های نیمه‌دولتی ،اجرای مسئولیت اجتماعی جهت دستیابی به عملکرد مالی بالاتر و افزایش سوددهی و کاهش هزینه‌ها در بازه زمانی کوتاه‌مدت و بلندمدت با جدیت بیشتری اجرایی شده است، و ازآنجایی‌که در کوتاه‌مدت اجرای مسئولیت اجتماعی برای بانک‌ها و هر سازمان دیگری هزینه‌بر است و در نهادهای دولتی ازجمله بانک‌های دولتی از یک‌سو تلاش کمتری جهت حداکثرکردن درآمدها و به‌خصوص حداقل‌کردن هزینه‌ها شده و از سوی دیگر مالکیت دولت مانع از استفاده و یا اجرای کامل مسئولیت اجتماعی می‌شود، بنابراین پایین‌بودن سهم بانک دولتی دور از انتظار نیست.

۴ الگوی تحقیق و روش برآورد

مدل استفاده‌شده در این پژوهش به‌صورت زیر است:

$$ROA_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 ROA_{i,t-1} + \alpha_2 CSR_{i,t} + d1 * CSR_{it} + +\alpha_3 HHI_{it} + U_{it} \quad (۱)$$

در این مدل، ROA_{it} عملکرد مالی بانک i در سال t، CSR شاخص مسئولیت اجتماعی، $d1 * CSR_{it}$ ضرب متغیر مجازی نوع مالکیت بانک در شاخص مسئولیت اجتماعی، و HHI

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

شاخص تمرکز از بعد سپرده است. علت ورود متغیر $d1 * CSR_{it}$ نوع مالکیت در شاخص مسئولیت اجتماعی، بررسی تأثیر مسئولیت اجتماعی در عملکرد مالی بانک به تفکیک بانک‌های دولتی و خصوصی است.

وجود وقفهٔ متغیر وابسته در سمت راست مدل‌های پانل پویا سبب درون‌زایی متغیرهای توضیحی می‌شود و بنابراین یکی از فروض کلاسیک نقض شده و استفاده از روش OLS برای برآورد مدل مناسب نخواهد بود. و با توجه به فزونی تعداد مقاطع از دورهٔ زمانی، از میان روش‌های قابل‌استفاده برای مدل‌های پانل پویا از مدل گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM) استفاده شده است (۱۱>۱۰). انتخاب مدل گشتاورهای تعمیم‌یافته را برای اولین بار آرلانو- باند[1] مطرح کرد.

برای برآورد مدل به شیوهٔ GMM دو روش وجود دارد: روش اول را آرلانو- باند مطرح کرد که به روش گشتاور تعمیم‌یافتهٔ تفاضلی مرتبهٔ اول (دومرحله‌ای) معروف است. در این روش، از تمام مجموع وقفه‌های موجود در مدل به‌عنوان متغیر ابزاری استفاده می‌شود. در روش دوم که آرلانو- باور[2] پیشنهاد و بلوندل- بوند[3] تکمیل کرد، با نام GMM سیستمی (تک‌مرحله) شناخته می‌شود. در این روش، از سطوح وقفه‌دار متغیرها به‌عنوان متغیر ابزاری استفاده می‌شود. در این تحقیق، از روش GMM دومرحله‌ای استفاده شده است. در روش مورداستفاده، از دو آزمون استفاده می‌شود. در ابتدا باید معتبربودن ابزارها جهت سازگاری تخمین‌زننده تأیید شود که این امر توسط آزمون سارگان صورت می‌پذیرد. سپس، آزمون خودهمبستگی جملات اخلال است که در مدل آرلانو- باند با درجهٔ همبستگی جملات پسماند مرتبهٔ اول (AR1) و مرتبهٔ دوم (AR2) سنجیده می‌شود. درصورتی‌که مقدار (AR1) کمتر از ۵ درصد و مقدار (AR2) بیشتر از ۵ درصد باشد، نتایج آزمون معتبر خواهد بود.

نتایج آزمون پول[4] یا پانل‌بودن داده‌ها و نتیجهٔ مانایی متغیرها در جدول‌های ۴ و ۵ ارائه شده است.

---

[1] Arellano-Bond

[2] Arellano-Bover

[3] Blundell-Bond

[4] pool

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

جدول ۴

آزمون لیمر برای تشخیص پول یا پانل‌بودن داده‌ها

آزمون اثرات ثابت (F لیمر)	مقدار محاسبه‌شدهٔ F	احتمال F	نتیجه
	۱۰/۳۷۹۹۷۳	۰/۰۰۰۰	رد فرض H_0

جدول ۵

نتایج آزمون مانایی متغیرها به روش لوین لین (LL)

متغیرها	آمارهٔ آزمون	احتمال	ایستایی یا ناایستایی
ROA	ـ۴/۸۶۰۴۷	۰/۰۰۰۰	I(0)
CSR	ـ۴/۳۹۹۴۶	۰/۰۰۰۰	I(0)
d1CSR	ـ۲/۶۱۸۰۳	۰/۰۰۴۴	I(0)
HHI	ـ۴/۴۲۲۶۷	۰/۰۰۰۰	I(0)

نتیجهٔ اجرای مدل GMM در جدول ۶ گزارش شده است.

جدول ۶

نتایج برآورد مدل با روش GMM

متغیر وابستهٔ نرخ بازده دارایی‌ها (ROA)			
متغیرها	ضرایب	مقدارآمارهٔ t	ارزش احتمال
ROA(-1)	۱/۱۵۴۷	۵/۷۴۹۸	۰/۰۰۰۰
CSR	۶/۹۵۲۶	۲/۵۲۲۵	۰/۰۱۳۵
CSRd1	۵/۷۲۱۸	۱/۹۵۹۳	۰/۰۵۳۴
HHI	۰/۰۰۷۶	۲/۵۷۲۹	۰/۰۱۱۸
مقدار آمارهٔ مربوط به آزمون‌ها			
آمارهٔ سارگان	۵/۷۹۵۲۳۴		۰/۵۶۳۸۵۲
AR(1)	ـ۲/۷۱۱۴۸۵		۰/۰۰۶۷
AR(2)	۰/۷۴۱۸۶۷		۰/۴۵۸۲

منبع: محاسبات تحقیق

طبق نتایج به‌دست‌آمده از تخمین مدل، شاخص مسئولیت اجتماعی اثر مثبت و معنی‌داری در عملکرد مالی بانک‌ها دارد. مثبت‌بودن ضریب متغیر ضربی نوع مالکیت بانک در شاخص

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

مسئولیت اجتماعی بیانگر این است که تأثیر مسئولیت اجتماعی در عملکرد مالی در بانک‌های دولتی بیشتر از بانک‌های خصوصی است. نتایج صورت‌گرفته دربارهٔ عملکرد مالی بانک‌های دولتی و خصوصی از دیدگاه مسئولیت اجتماعی با نتایج شارما و مهرانا۱ (۲۰۰۳) و دیانتی و دیلمی (۱۳۹۴) همسوست. ضمناً با توجه به آماره‌های سارگان و خودهمبستگی، اعتبار مدل موردتأیید قرارگرفته است و خودهمبستگی از مرتبهٔ یک و دو نیز وجود ندارد.

۵ بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه، نقش مسئولیت اجتماعی در عملکرد مالی ۱۱ بانک منتخب دولتی، نیمه‌دولتی، و خصوصی ایران برای دورهٔ زمانی ۱۳۸۶ـ۱۳۹۵ با استفاده از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM) بررسی شد.

در مطالعات صورت‌گرفته هم در عرصهٔ صنعت بانکداری و هم در سایر صنایع، داده‌های مسئولیت اجتماعی و حتی گزارش‌دهی این مفهوم از طریق پاسخ‌های پرسشنامه‌ای انجام شده است که خالی از اشکال نیست.

در این پژوهش با استفاده از نُه نماگر سود توزیع‌شده بین سهامداران، مالیات پرداختی توسط بانک‌ها، بیمهٔ سپرده، کارانهٔ بانک، استفاده از خدمات الکترونیکی، کمک‌های خیریه، تسهیلات ارزی، تسهیلات قرض‌الحسنه، و حمایت از تولید داخلی با اعطای تسهیلات، اقدام به ساخت شاخصی کمّی برای این مفهوم شد. این شاخص در بهترین حالت از اجرای مسئولیت اجتماعی عدد یک و در حالت عکس عدد صفر را اختیار می‌کند. بازده دارایی‌ها برای اندازه‌گیری عملکرد مالی بانک‌ها به‌عنوان متغیر وابسته و مسئولیت اجتماعی به‌عنوان متغیر مستقل وارد مدل شد. همچنین، مقادیر یک دورهٔ قبل بازده دارایی‌ها، متغیر مجازی ضرب شده برای بررسی تأثیر مالکیت بانک‌ها از نقطه‌نظر مسئولیت اجتماعی، و شاخص هرفیندال هیرشمن برای اندازه‌گیری تمرکز از بُعد سپرده‌های بانکی به‌عنوان متغیر کنترلی در این پژوهش مورداستفاده قرارگرفته‌اند.

میانگین شاخص مسئولیت اجتماعی برای بانک‌های خصوصی (۰/۲۶)، برای بانک‌های دولتی (۰/۲۸)، و برای بانک‌های نیمه‌دولتی (۰/۳۱) بوده است. لذا، بانک‌های خصوصی کمترین مسئولیت اجتماعی و بانک‌های نیمه‌دولتی بیشترین مسئولیت اجتماعی را انجام داده‌اند. همچنین، رابطه‌ای مثبت و معنادار بین مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی بانک‌های تحت بررسی وجود دارد، به‌طوری‌که با ایفای نقش مسئولیت اجتماعی بالاتر،

[1] Sharma & Mehrana

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

عملکرد مالی بانک‌ها بهبود می‌یابد. این رابطه در بانک‌های دولتی و نیمه‌دولتی قوی‌تر از بانک‌های خصوصی است؛ به‌طوری‌که با افزایش نقش مسئولیت اجتماعی، عملکرد مالی بانک‌های دولتی و نیمه‌دولتی با شدت بیشتری بهبود می‌یابد.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

فهرست منابع

ابراهیمی، م.، و گشتاسبی، م. (۱۳۹۵). بررسی مفاهیم و تعاریف بانکداری اجتماعی. *دومین کنفرانس بین‌المللی حسابداری مدیریت و نوآوری در کسب‌وکار*، دانشگاه لوتران کالیفرنیا.

امیرحسینی، ز.، و قبادی، م. (۱۳۹۵). گزارشگری مسئولیت اجتماعی، عملکرد مالی و مالکیت نهادی. *فصلنامهٔ علمی پژوهشی حسابداری مدیریت*، ۲۸(۹)، ۶۶-۵۵.

امیری، ح.، و توفیقی، م. (۱۳۹۶). الزامات وجود بیمهٔ سپرده و ارتباط آن با مقاومت بانکی. *فصلنامهٔ اقتصاد مالی*، ۱۱ (۴۱)، ۱۹۹-۱۷۷.

برزگر، ق.، اسکو، و.، و تاکر، ر. (۱۳۹۵). بررسی رابطهٔ بین ساختار مالکیت و مسئولیت اجتماعی شرکتی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. *مجلهٔ بررسی‌های حسابداری*، ۱۱(۳)، ۴۴-۲۱.

حساس‌یگانه، ی.، و برزگر، ق. (۱۳۹۱). مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها سیر تکامل مفاهیم و تعاریف. *حسابدار رسمی*، ۱(۲۲)، ۳۱-۲۲.

حساس‌یگانه، ی.، و برزگر، ق. (۱۳۹۲). ارائهٔ مؤلفه‌ها و شاخص‌های بُعد اجتماعی مسئولیت شرکت‌ها و وضعیت موجود آن در ایران. *فصلنامهٔ مطالعات توسعهٔ اجتماعی فرهنگی*، ۱(۲)، ۲۳۴-۲۰۹.

خنیفر، ح.، و همکاران (۱۳۹۴). بررسی و مقایسهٔ عملکرد بانک‌های دولتی و خصوصی با استفاده از مدل CAMEL. *مدیریت فرهنگ سازمانی*، ۲(۱۳)، ۴۶۱-۴۳۷.

دیانتی دیلمی، ز.، منطقی، خ.، و علی‌اصفهانی، ی. (۱۳۹۵). تأثیر نوع بانک بر گزارشگری مسئولیت اجتماعی بانک‌ها. *فصلنامهٔ اخلاق در علوم و فنّاوری*، ۱۱(۴)، ۱۱-۱.

رحیمیان، ن.، کاظم‌پور، م. (۱۳۹۷). مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها: مفاهیم، ابعاد، نظریه‌ها، و مروری بر مدل‌های آن. *پژوهش حسابداری*، ۸(۴)، ۱۷۴-۱۵۳.

سامانی، ع.، و شریعتی، م. (۱۳۹۵). طراحی و تبیین مدلی بهینه در جهت ایفای مسئولیت اجتماعی در حوزهٔ بانکداری. *ششمین همایش ملی بانکداری الکترونیک و نظام‌های پرداخت*، تهران: پژوهشکدهٔ پولی و بانکی.

سرفراز، ب.، و حاجی‌ها، ز. (۱۳۹۳). بررسی رابطهٔ بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و هزینهٔ حقوق صاحبان سهام در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۱۴(۴)، ۱۲۳-۱۰۵.

سلیمی، ف.، آخوندزاده، ط.، و سامعی، ق. (۱۳۹۲). مدل «گشتاورهای تعمیم‌یافته» برای داده‌های پانل و «آزمون سارگان». *اولین کنفرانس بین‌المللی حماسهٔ سیاسی (با رویکردی بر تحولات خاورمیانه) و حماسهٔ اقتصادی (با رویکردی بر مدیریت و حسابداری)*.

شاهچرا، م.، و نوربخش، ف. (۱۳۹۵). اندازهٔ بانک و ثبات عملکرد بانکی در شبکهٔ بانکی کشور. *فصلنامهٔ پژوهش‌های پولی-بانکی*، ۲۹(۹)، ۴۵۶-۴۲۷.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

عزیزی، ن.، محسنی، ر.، و تاج‌الدین، م. ب. (۱۳۹۷). فعالیت‌های داخلی و خارجی مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها در نظام بانکی و بررسی رابطهٔ آن با سرمایهٔ اجتماعی. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۵(۱۱)، ۳۴۰-۳۱۱.

عزیزی، ن.، و محسنی، ر. (۱۳۹۶). مقایسهٔ ابعاد مسئولیت اجتماعی شرکت در بانک ملت با تأکید بر جدول ۴بعدی کارول. *مطالعات علوم‌اجتماعی ایران*، (۱۴)۴، ۱۳۹-۱۲۱.

فاطمی زردان، ی. (۱۳۹۷). بررسی ضرورت وجود ضمانت سپرده‌ها در بانکداری ایران. *فصلنامهٔ مطالعات مالی و بانکداری اسلامی*، ۹(۴)، ۲۱۵-۱۹۱.

کردستانی، غ.، قادرزاده، س. ک.، و حقیقت، ح. (۱۳۹۷). تأثیر افشای مسئولیت اجتماعی بر معیارهای حسابداری، اقتصادی و بازار ارزیابی عملکرد شرکت‌ها. *مجلهٔ پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز*، ۱(۱۰)، ۱۸۱-۱۲۰.

نعامی، ع.، و غلامپور، ا. (۱۳۹۵). بررسی ساختار عاملی مسئولیت اجتماعی، رضایت مشتری، شهرت سازمانی و عملکرد در بنگاه‌های اقتصادی (مطالعهٔ موردی: بانک شهر). *فصلنامهٔ علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری*، ۱(۵)، ۱۲-۱.

لشکری، م.، و هژبرالساداتی، س. م. (۱۳۸۹). خصوصی‌سازی بانک‌ها و تأثیرات آن بر افزایش کارایی و بهبود عملکرد بانک‌ها. *راهبرد یاس*، ۲۳، ۱۳۵-۱۴۸.

Aguinis, H., & Glavas, A. (2012). What we know and don't know about corporate social responsibility: A review and research agenda. *Journal of management*, 38(4), 932-968.

Akanbi, P. A., & Ofoegbu, O. E. (2012). Impact of corporate social responsibility on bank performance in Nigeria. *Journal of US-China Public Administration*, 9(4), 374-383.

Åkerman, O., Oreski, M., & Magnusson, G. (2016). Does CSR matter? A Quantitative Dissertation on CSR dimensions impact on brand associations.

Amoh Asiedu1, M., Yalley, E., Owusu Boakye, K., Oduro, R., & Adul, N. I. (2020). Corporate Social Responsibility and Financial Performance Amongst Rural and Community Banks in Ghana. *Journal of Economic and Business*, (3), 1073-1094.

Carroll, A. B. (2016). Carroll's pyramid of CSR: Taking another look. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 1(1), 3.

Cho, S. Y., Lee, C., & Pfeiffer Jr, R. J. (2013). Corporate social responsibility performance and information asymmetry. *Journal of Accounting and Public Policy*, 32(1), 71-83.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

Dahlsrud, A. (2008). How corporate social responsibility is defined: An analysis of 37 definitions. *Corporate social responsibility and environmental management*, 15(1), 1-13.

David Sr, H. T., & Perera, B. Y. (2012). Corporate social responsibility initiatives: A stakeholder model for aligning competing values in West Africa. *African Journal of Economic and Management Studies*, 3(1), 95-115.

Gangi, F., Mustilli, M., & Varrone, N. (2018).The impact of corporate social responsibility (CSR) knowledge on corporate financial performance: Evidence from the European banking industry. *Journal of Knowledge Management*, 23(1), 110-134.

Geva, A. (2008). Three models of corporate social responsibility: Interrelationships between theory, research, and practice. *Business and society review*, 113(1), 1-41.

Goss, A., Gordon S., & Roberts, G. S. (2011). The Impact of Corporate Social. Responsibility on the Cost of Bank Loans. *Journal of Banking & Finance*, 35(7), 1794-1810

Graafland, J. J., & van de Ven, B. W. (2011). The credit crisis and the moral responsibility of professionals in finance. *Journal of business ethics*, 103(4), 605-619.

Harjoto, M. A., & Jo, H. (2011). Corporate governance and CSR nexus. *Journal of business ethics*, 100(1), 45-67.

Khan, H. U. Z. (2010). The effect of corporate governance elements on corporate social responsibility (CSR) reporting: Empirical evidence from private commercial banks of Bangladesh. *International Journal of Law and Management*, 52(2), 82-109.

Kvasničková Stanislavská, L., Margarisova, K., & Šťastna, K. (2012). Corporate social responsibility in banking sector. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 60(2), 157-164.

Lentner, C., Szegedi, K., & Tatay, T. (2015). Corporate social responsibility in the banking sector. *Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly*, 60(1), 95-103.

Liang, L. W., Chang, H. Y., & Shao, H. L. (2018). Does sustainability make banks more cost efficient? *Global Finance Journal*, 38, 13-23.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

Mallin, C., Farag, H., & Ow-Yong, K. (2014). Corporate social responsibility and financial performance in Islamic banks. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 103, S21-S38.

Margolis, J.D., Walsh, J.P., 2001. People and Profits? The Search for a Link between a Company's Social and Financial Performance. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ.

McWilliams, A., & Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *Academy of management review*, 26(1), 117-127.

Mukhibad, H., Muthmainah, M., & Andraeny, D. (2020). The role of corporate social responsibility dischosure in improving financial performance (Case Study in Indonesian Islamic bank). *Journal of Islamic Economic*, 4(2), 162-173

Nelling, E., & Webb, E. (2009). Corporate social responsibility and financial performance: The "virtuous circle" revisited. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 32(2), 197-209.

Ow-Yong, H. (2014). Corporate social responsibility and financial performance in Islamic banks. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 1(14), 167-268.

Pérez, A., & Del Bosque, I. R. (2012). The role of CSR in the corporate identity of banking service providers. *Journal of Business Ethics*, 108(2), 145-166.

Platonova, E., Asutay, M., Dixon, R., & Mohammad, S. (2018). The impact of corporate social responsibility disclosure on financial performance: Evidence from the GCC Islamic banking sector. *Journal of Bus Ethics,* 151: 451–471.

Shen, C. H., Wu, M. W., Chen, T. H., & Fang, H. (2016). To engage or not to engage in corporate social responsibility: Empirical evidence from global banking sector. *Economic Modelling*, 55, 207-225.

Soana, M. G. (2011). The relationship between corporate social performance and corporate financial performance in the banking sector. *Journal of business ethics*, 104(1), 133.

Wood, D. J. (2010). Measuring corporate social performance: A review. *International Journal of Management Reviews*, 12(1), 50-84.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]

Wu, M. W., & Shen, C. H. (2013). Corporate social responsibility in the banking industry: Motives and financial performance. *Journal of Banking & Finance*, 37(9), 3529-3547.

Wu, M. W., Shen, C. H., & Chen, T. H. (2016). Application of multi-level matching between financial performance and corporate social responsibility in the banking industry. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 49(1), 29-63.

Yeung, S. (2011). The role of banks in corporate social responsibility. *Journal of Applied Economics and Business Research*, 1(2), 103-115.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-05]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1400.14.49.4.2]